



MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MATEMATIK RIVOJLANISHINING MILLIY VA XORIJIY KONSEPSIYALARI

Esonova Malohat Akilovna

Qo‘qon davlat pedagogika instituti dotsenti

Burxonova Diliruxsor

Qo‘qon davlat pedagogika instituti talabasi

Maktabgacha yoshdan bolalarda matematik bilimlarning yetarli bo‘lishiga katta ahamiyat berish zarurdir. Inson hayoti davomida matematik hisob-kitoblarga duch keladi, ya‘ni doimiy ravishda kerak bo‘ladi. Maktabgacha ta‘lim yoshdan bolalarni matematika olamiga turli qiziqarli usullardan foydalangan holda olib kira olsak matematik bilimlarni yetarli darajada egallaydilar. Ular maktabda a‘lo baholarga o‘qib ,yuqori natijalarga erishadilar, hayoti davomida yurtimiz uchun foydali kasbni tanlashga yo‘naltirgan bo‘lamiz. Qaysi kasbni olmaylik uni mahorat bilan bajarishga albatta matematik bilimlar kerak bo‘ladi. Shu sababli turli ta‘limiy usullar, qiziqarli she‘rlar, topishmoqlar orqali bolalarning yoshiga mos matematik bilimlar berib boorish ta‘lim-tarbiyani asosini tashkil qiladi. Ilk matematik tushunchalarning qanchalik aniq va mukammal bo‘lishi, maktabgacha ta‘lim yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash, xulosa chiqarish jarayonlarining kuchli bo‘lishini ta‘minlaydi. Ya‘ni matematika maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarni mantiqiy fikrlashga – to‘g‘ri fikrlash, to‘g‘ri fikrlardan to‘g‘ri xulosalar chiqarishga o‘rgatadi, shu bilan birga tasavvurlarni takomillashuviga kata yordam beradi. Maktabgacha ta‘lim va tarbiyaning davlat standarti hamda ”Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi asosida bolalarning yoshiga mos tarzda qiziqarli qilib o‘rgatilsa, samarali natijalarga erishiladi. Bolalarda umumiy bilimlar bilan birgalikda o‘ziga bo‘lgan ishonch, mustaqil fikrlash, o‘z fikrini chiroyli ifoda eta olish qobiliyatlari shakllanadi. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarning matematik tasavvurlar dunyosiga kirishi ilk va maktabgacha yoshida boshlanadi. Ular predmetlarni nomlashadi, shakli, rangini aniqlaydi, o‘lchamlari bo‘yicha solishtiradi, miqdoriy va fazoviy nisbatini o‘rnatadi, geometrik shakllar va ularning o‘lchamlari bilan tanishadi, modellashtirish faoliyatini o‘zlashtiradi.

Matematika – bu insoniyat uchun zarur bo‘lgan bilimdir. Maktabgacha ta‘lim bolalik davridagi ta‘lim parvarish deb ham atash mumkin, bu Shvetsiya ta‘lim tizimidagi ilk qadamdir. Shvetsiyada bolalarning aksariyati majburiy maktabga borishdan oldin ixtiyoriy maktabgacha ta‘lim tashkilotlariga boradilar. Respublikamizda maktabgacha ta‘lim tizimini yanada rivojlantirish, uning moddiy texnik bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta‘lim tashkilotlari tarmoqlarini kengaytirish, ularni zamonaviy pedagog tarbiyachilarning yangi avlodi bilan ta‘minlash, bolalarni maktab ta‘limiga tayyorlash sifatini yaxshilash, ta‘lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta‘lim dasturlarini va texnologiyalarini tatbiq etish, bolalarni har tamonlama jismoniy, intellektual, ma‘naviy axloqiy, estetik rivojlanishi uchun imkon beradigan shart-sharoitlarni yaratish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 mayda “O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli qarori qabul qilindi. Qarorni qabul qilishdan ko‘zlangan maqsad maktabgacha ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish, bolalarni sifatli maktabgacha ta‘limdan teng foydalanishini ta‘minlash, maktabgacha ta‘lim xizmatlarining nodavlat sektorini rivojlantirishga qaratilgan “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi”ni va uni amalga oshirishga qaratilgan “Yo‘l xaritasi”ni tasdiqlashdan iborat, etib belgilangan. Maktabgacha ta‘lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish uchun yaratilgan qulay shart-sharoitlar nodavlat maktabgacha ta‘lim tashkilotlari sonini yanada oshirish va ular ko‘rsatadigan xizmatlar turlarini kengaytirish uchun mustahkam poydevor bo‘ladi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Shu bilan birga, olib borilgan tahlil, bolalarning maktabgacha ta‘lim



Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects (Spain)

bilan qamrovini ta'minlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlarini zamonaviy o'quv-metodik materiallar va badiiy adabiyotlar bilan to'ldirish, sohaga malakali pedagog va boshqaruv kadrlarini jalb qilish masalalarini hal etish zarurligini ko'rsatmoqda.

Maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari quyidagilar:

- maktabgacha ta'lim sohasidagi me'yoriy-huquqiy bazani yanada takomillashtirish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarni intellektual, axloqiy estetik va jismoniy jihatdan har tomonlama rivojlantirish uchun sharoitlar yaratish;
- bolalarni sifatli maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish ko'lamini oshirish, undan teng foydalanishi imkoniyatlarini ta'minlash, mazkur sohada davlat-xususiy sherikchilikni rivojlantirish;
- maktabgacha ta'lim tizimiga innovatsiyalarni, ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish;
- maktabgacha ta'limni boshqarish tizimini takomillashtirish; maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirishning shaffofligi va samaradorligini ta'minlash;
- maktabgacha ta'lim tizimiga xodimlarni tayyorlash, qayta tayyorlash, malakasini oshirish, tanlab olish va rivojlantirishga mutlaqo yangi yondashuvlarni joriy etish, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni sog'lom va balanslashtirilgan oziq-ovqat, sifatli tibbiy parvarish bilan ta'minlash.

Maktabgacha ta'limning ingliz tizimi Buyuk Britaniya rivojlangan noyob madaniyat va an'analar davlati hisoblanadi. Ingliz ta'lim berish tizimi dunyodagi eng yaxshi tizimlardan biri deb hisoblanadi.

Britaniya ta'lim dasturlari eng yuqori standartlarga mos keladi. Buyuk Britaniyada maktabgacha ta'lim berish kambag'al ishchi oilalar bolalariga ko'ngilli yordam berish harakatiga asosan vujudga kelgan. 1816 yilda Robert Owen ilk bor Shotlandiyada o'z fabrikasi ishchilarining farzandlari uchun ilk bor bolalar bog'chasini ochgan. XX asr boshlarida opa-singil Makmillanning tashabbusi bilan bir nechta bolalar bog'chalari ochilib ularda asosan kam taminlangan oilalar farzandlarining salomatligi va yaxshi ovqatlanishlari uchun g'amxo'rlik ko'rsatilgan. 1988 yilda "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni kuchga kirib, unda nafaqat ta'lim standartlari, balki bolalarni maktabga qabul qilish vaqtida ruhiy rivojlanish darajasiga bazaviy baho berish ham belgilangan. Angliya, Shotlandiya va Uelsa majburiy ta'lim 5 yoshdan, Shimoliy Irlandiyada esa 4 yoshdan boshlanadi. O'qitishni boshlash muddati Yevropada eng erta deb hisoblanadi. Buyuk Britaniyada odatda ta'lim berish o'rganilayotgan predmet yoki o'qituvchiga emas, balki bolaga yo'naltiriladi. Bunday yondashuv ingliz ta'limi tarixiga asoslanib, uning rivojiga Russo, Frabel, Montessori ta'sir ko'rsatganlar. Ular bolaning individualligini rivojlantirish va mustaqilligini himoya qilishi kerak, deb hisoblaganlar. Maktabgacha tarbiyaning asosiy maqsadlari: har bir bolaning ehtiyoji va uning manfaatlarini qondirish, bolalar o'rtasidagi farqni hurmat qilish. Natijalarning ko'rsatishicha ingliz pedagoglarining 75% bolalarni ta'lim olishiga qiziqtirish uchun motivatsiya qilishni nomaqul deb hisoblaydilar. (masalan, bolalar o'rtasida musobaqalashish shaklini). Bunday pozitsiya negizida ilmiy asoslangan ma'lumotlar yotadi. Ingliz bolalar bog'chasida bolalar uzoq muddat mustaqil shug'ullanadilar, Tarbiyachi esa ularni chetdan kuzatib boradi. Umumiy vaqtning faqat 15% pedagog rahbarligida guruh ko'rinishida o'qitishga ajratiladi. Bunday o'qitish rivojlanish darajasi bir-biriga teng bolalardan tuzilgan kichik guruhlarda o'tkaziladi. Shu yo'l bilan maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishini inobatga olish qoidasi amalda qo'llaniladi. Buyuk Britaniyadagi maktabgacha ta'lim o'quv rejasida nafaqat umumiy ta'lim jarayoniga urg'u beriladi. Bunda 4-5 yoshdagi bolalar rivojlanishining olti yo'nalishidagi aniq ko'nikma va bilimlari belgilanadi: shaxsiyatlik; ijtimoiy-emotsional; kommunikativ; xabardorlik kerak lekin adabiyot va matematikani bilish doirasidagi talablar shunchalik yuqoriki, o'yin uchun vaqt qolmaydi. Masalan, savodhonlik borasida gap ketganda, 5 yoshli bolalar quyidagilarni bilishi kerak: so'z boshi va ohiridagi tovushlarni aniqlash; tovush va harflarni ajrata bilish alifbodagi hamma harflarni aytish; oddiy so'zlar va gapni o'qish o'z ismini yozish. Bunday maqsadlar yuqori



texnologiyali dasturlar yaratilishiga olib keladi. Ularda har bir mashg'ulot uchun nafaqat pedagog tomonidan aniq harakatlar ketma-ketligi balki olinadigan natijalar ham bayon etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. 2022—2026 -yillarga mòljallangan Yangi Òzbekistonning taraqqiyot strategiyasi tòêrisida Toshkent sh , 2022-yil 28-yanvar,PF-60-son son Farmoni
2. Ilk qadam davlat o'quv dasturi(takomillashtirilgan ikkinchi nashr) Toshkent 2022 Bolalarni boshlang'ich ta'limga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora tadbirlari tog'risida.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori 2020 yil,9-mart
3. Maktabhacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti 802-sonli Qaror
4. Djanpeisova G.E, Xodjimuratova B.N. Matematik tasavvurlarni shakllantirish "Innovatsiya-Ziyo" 2022
5. NG Malikovna, MM Nurmatovna, Basic principles of technology for teaching methodological subjects in preschool education - ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & ..., 2022
6. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ozrGWXoAAAAJ&citation_for_view=ozrGWXoAAAAJ:_FxGoFyzp5QC
7. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ozrGWXoAAAAJ&citation_for_view=ozrGWXoAAAAJ:hqOjcs7Dif8C
8. Anvaronva, Sultonova Nurkhon, and Mukhammadjonova Khadichakhon Khusanjon Kizi. "Developing the Intellectual Power of Preschool Children Through Developing Technologies." *Eurasian Research Bulletin* 7 (2022): 30-33.
9. Н Султонова, ОРГАНИЗАЦИЯ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ В РАЗВИВАЮЩИХ ЦЕНТРАХ - Interpretation and researches, 2023
10. SN Anvarovna, K Nasibakhon, Impact of the Internet in the Conditions of Global Processes on Spirituality and Health of Youth - INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND ..., 2022